

ارزیابی و تحلیل عملکرد دهیاری ها در جهت توسعه گردشگری در بخش مرکزی شهرستان مشهد

سید جواد احمدی میبیدی

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، ایران

jam.sb.un1395@gmail.com

دکتر محمد علی احمدیان

ahmadian@um.ac.ir

دانشیار گروه جغرافیای انسانی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

دکتر حمید جعفری

jafari1421@mshdiau.ac.ir

دانشیار گروه جغرافیای انسانی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

چکیده

امروز از گردشگری به عنوان رویکرد مناسب برای توسعه اجتماعی- اقتصادی و کالبدی در مناطق روستایی یاد می‌شود. در عین حال نیز از مهم ترین ارکان توسعه گردشگری، مدیریت گردشگری است که نقشی مهم در هماهنگی فعالیت های توسعه گردشگری بر عهده دارد. از این رو هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل عملکرد دهیاری ها در جهت توسعه گردشگری در بخش مرکزی شهرستان مشهد می باشد. تحقیق حاضر از نظر روش شناسی توصیفی- تحلیلی و از لحاظ هدف، از نوع تحقیق کاربردی است. دوازده روستای منتخب دارای ۷۸۸۶ خانوار می‌باشند. با توجه به اینکه خانوارها در روستاهای مورد مطالعه به عنوان جامعه آماری (۷۸۸۶ خانوار) می باشد، حجم نمونه با توجه به فرمول کوکران و با خطای ۰/۰۵ درصد معادل ۳۶۷ خانوار تعیین گردید. برای تحلیل یافته ها از نرم افزار GIS و SPSS و مدل تصمیم گیری چند معیاره vikor استفاده شده است. نتایج آزمون آنالیز واریانس با میزان معناداری برای شاخص کاهش بیکاری و توسعه اشتغال ۰,۰۳، شاخص تلاش بمنظور افزایش در آمد ۰,۰۰ و برای شاخص تشویق به سرمایه گذاری ۰,۰۴ که کمتر از مقدار ۰,۰۵ می باشد، نشان می دهد، تفاوت میانگین عملکرد دهیاران در جهت توسعه گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه معنادار و مورد پذیرش قرار می‌گیرد. در عین حال نیز با توجه به نتایج مدل ویکور، روستاهای فارمد، امیرآباد و دوست آباد جزء روستاهایی هستند که عملکرد دهیاران در آنها به علت جاذبه های گردشگری، موقعیت جغرافیایی و نزدیک بودن شهر مشهد بهتر از سایر روستاهاست و اما در روستاهای چون تبادکان، گوش و جنگ به علت فاصله بیشتر از شهر مشهد و راه های اصلی سبب شده است که در زمینه عملکرد دهیاران در این روستاها و روستاهای مشابه عملکرد نسبتا

نامناسب تری داشته باشند. با توجه به یافته‌ها، راهکارهایی شامل: بازنگری در وظایف دهیاری‌ها، تشکیل گروه‌های مختلف محلی، آموزش دهیاران بخصوص در راستای گردشگری، افزایش آگاهی اجتماعات روستایی و غیره پیشنهاد شده است.

کلمات کلیدی: مدیریت، روستا، توسعه گردشگری، بخش مرکزی، مشهد.

نسخه پیش انتشار

Evaluation and analysis of Dehyaris' performance in order to develop tourism in the central part of Mashhad

Today, tourism is referred to as a suitable approach for socio-economic and physical development in rural areas. At the same time, tourism management is one of the most important pillars of tourism development that plays an important role in coordinating tourism development activities. Therefore, the aim of this study was to investigate and analyze the performance of Dehyaris in order to develop tourism in the central part of Mashhad city. The present study is a practical research in terms of descriptive-analytical methodology and purpose. Twelve selected villages have 7886 families. Considering that households in the studied villages were as the statistical population (7886 households), the sample size was determined according to Cochran formula and with error of 0.05% equal to 367 households. Gis and SPSS software and vikor multi-criteria decision making model were used to analyze the findings. The results of analysis of variance with a significant amount for unemployment reduction and employment development index 0.03, effort index to increase income of 0.00 and for the index of encouragement to invest 0.04 which is less than 0.05, shows that the difference between the average performance of the villagers in the direction of tourism development is significant and accepted by the villages. At the same time, according to the results of the Vikor model, the villages of Pharmed, Amirabad and Dost Abad are among the villages in which the performance of the villagers due to tourist attractions, geographical location and the proximity of Mashhad city is better than other villages, but in villages such as Tabadkan, ears and war due to the greater distance from Mashhad city and main roads have caused in the field of dehyaris' performance in these villages and similar villages. Have a relatively poorer performance. According to the findings, solutions including: reviewing the duties of village assistants, forming different local groups, training village assistants especially in the direction of tourism, increasing the awareness of rural communities, etc. have been suggested.

Keywords: Management, village, tourism development, central sector, Mashhad

مقدمه

اهمیت مناطق روستایی و نقش حیاتی آن در توسعه و پیشبرد کشورها در حال توسعه بر هیچ کسی پوشیده نیست و به باور کارشناسان، تحقق این امر بیش از هر چیزی در گرو توسعه منابع انسانی است. با توجه به نقش و اهمیت عامل نیروی انسانی در توسعه اقتصادی و لزوم استفاده بهینه از این منبع تجدید شدنی به نحوی که هم تخصیص کاری صورت گیرد، هم روستاییان بتوانند از امکانات، توانائی ها و استعداد بالقوه نیروی کار بهره‌برداری کنند، ضرورت است (میرزایی و شهیدی، ۱۳۸۶: ۱-۱۱). با این حال معیشت مردم مناطق روستایی با چالش های اقتصادی و اجتماعی همراه هستند که نیاز به تحقیقات نظری و علمی کاربردی برای بهبود سیاست های مدیریت توسعه روستایی دارند (Atkočiūnienė, 2018: 143). برای استفاده بهینه از منابع موجود و دستیابی به پایداری توسعه روستایی، داشتن اطلاعات در مورد مشکلات استفاده از منابع، روندهای مدیریت و وضعیت وقوع آن بسیار اهمیت دارد. با انجام این کار، می توان گزینه های مناسب برای مدیریت روستایی را تعیین کرد و برنامه ریزی استفاده از منابع آن را تنظیم کرد (Wassie, 2020; Cosgrove & Loucks, 2015: 4825). لذا امروزه یکی از اهداف جهانی و ملی برای رسیدن به توسعه روستایی مبحث مدیریت روستایی است. بنابراین بحث مدیریت روستایی (دهیاریها) می تواند نقش بسیاری مهمی در اجرای فعالیت توسعه روستایی به دنبال داشته باشد.

مدیریت روستایی در کشور ایران دارای سابقه بسیار طولانی بوده و تحولات گسترده ای را پشت سر گذرانده است. این تحولات از پذیرش رسمی کدخدا به عنوان مدیر روستا در دوران مشروطیت آغاز شده و پس از پشت سر گذاردن تجربیات برخاسته از اصلاحات ارضی در دهه چهل و اواخر دهه پنجاه به سازمان اجرایی به نام «دهیاری» به مسئولیت «دهیار» انجامیده است (سربرقی مقدم، ۱۳۹۴: ۱۱۹). تاسیس دهیاری در روستاهای را می توان نقطه عطفی در تاریخ مدیریت روستایی به شمار آورد، زیرا هنگام دخالت دولت در مدیریت روستاها و تاسیس انجمن ده، همواره مدیریت آنها بر عهده انجمن یا شورای ده بوده است. با تاسیس دهیاری، افزون بر شورای روستا به عوامل قانونگذار و تصویب کننده برنامه های توسعه روستایی، مدیریت اجرایی امور روستا نیز بر عهده دهیاری ها گذشته شده است (احمدوند، ۱۳۹۳: ۲۴). با این وصف مدیریت روستایی دارای یک ساز و کار و مفهوم کلی سازنده است که الزاما دهیاران به عنوان مدیران جدید روستا با عنایت به اهتمام دولت و مشارکت و خودیاری مردم باید قادر باشند تا در این راستا گامی موثر بردارند (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۰). از طرف دیگر، عملکرد مطلوب و غایی دهیاریها به معنی برنامه ریزی برای روستا، سازماندهی اقدامات توسعه ای و هماهنگی و نظارت بر اقدامات انجام شده می باشد. به طوری که فرآیند توسعه پایدار روستایی را به نحوی تقویت کنند که در سطح متعارف جامعه، زمینه و محیط مناسبی برای زندگی راحت تر و کارآمدتر روستائیان به تناسب ویژگی های اجتماعی و اقتصادی و حیات مجدد زندگی جمعیت روستایی کشور را که حدود ۲۶ درصد از جمعیت کل کشور بوده را فراهم نمایند (استعلاجی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶). بنابراین دهیاری ها بعنوان متولیان امر مدیریت روستایی نقش مهمی در معرفی و شناساندن جامع و واقعی روستاها به کارآفرینان و

سرمایه‌گذاران دارند. آنها می‌توانند با تهیه لیستی از ظرفیت‌ها و جذابیت‌ها و محدودیت‌ها و تنگناها در معرفی روستاها به گردشگران نقش موثر به دنبال داشته باشند و با ایجاد بسترسازی و مشارکت با مردم محلی، زمینه جذب سرمایه‌گذاری در ظرفیت‌های توسعه گردشگری فراهم کنند (صفری علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۴؛ بساک و دین پرست؛ ۱۳۹۹، ۲۷۰؛ اروچی و همکاران، ۱۳۹۷: نوری زمان آبادی و امینی فسخودی، ۱۳۸۶: ۲۶۵)، در عین حال نیز از مهم‌ترین ارکان توسعه گردشگری، مدیریت گردشگری است که نقشی مهم در هماهنگی فعالیت‌های توسعه گردشگری بر عهده دارد. گردشگری روستایی نیز به عنوان یک مجموعه اجتماعی و اقتصادی و زیست‌محیطی با ابعادی پیچیده و مرتبط با هم نیازمند مدیریتی توانا و آگاه به مسائل روستایی و گردشگری است. در حال حاضر عمده روستاهای گردشگرپذیر این بخش با مشکلات متعددی از قبیل: عدم دسترسی مناسب، عدم وجود امکانات و خدمات مورد نیاز گردشگران، عدم وجود تبلیغات و غیره، چندان از آثار مثبت گردشگری بهره‌مند نگردیده و گاه‌آ‌ منجر به آلودگی محیط زیست گردیده و به دنبال آن نارضایتی ساکنین را به دنبال داشته است. با توجه به فقدان مدیریت گردشگری در سطح روستا در حال حاضر در این زمینه تنها دهیاران به عنوان مدیران محلی قادر به ایفای نقش در این زمینه هستند. در عین حال نیز با توجه به این که در سال‌های اخیر به علت ضعف مدیریت و عقب ماندگی روستاها شاهد افزایش مهاجرت در منطقه هستیم، و با توجه به گردشگرپذیر بودن منطقه به دلیل وجود بارگاه ملکوتی امام رضا (ع) از این رو هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل عملکرد دهیاری‌ها در جهت توسعه گردشگری در بخش مرکزی شهرستان مشهد می‌باشد. و سوال پژوهش به این شکل مطرح می‌شود که تا چه حد عملکرد دهیاری‌ها در جهت توسعه گردشگری در بخش مرکزی شهرستان مشهد موفق بوده‌اند و کدام روستاها در این زمینه موفق‌تر بوده‌اند؟

پیشینه تحقیق

اگرچه در سال‌های اولیه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تشکیلات گوناگونی با عناوین مختلف شورای اسلامی، خانه همیار و دفتر عمران روستایی در روستاها شکل گرفت، ولی فقدان نظام واحد مدیریتی و ناپایداری آن نهادها از مهمترین ویژگی‌های آنها بود. بعد از سالها آزمون و خطا، بالاخره برای اداره امور روستاها از جانب دولت در سال ۱۳۷۵ قانون شوراها و در سال ۱۳۷۷ قانون تشکیل دهیاری‌های خودکفا به تصویب رسید و اداره امور روستاها به دهیارها واگذار شد (رستمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۴). مطالعات مختلفی راجب مدیریت روستایی و نقش دهیاری‌ها در توسعه گردشگری صورت گرفته است که در جدول (۱) به تعدادی از آنها اشاره شده است.

جدول ۱: پیشینه تحقیق

نام پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
ایمانی	۱۴۰۱	الگوی مدیریتی در ژئوتوریسم؛ با تاکید بر کارآفرینی در نواحی روستایی (مورد: شهرستان محلات)	پژوهش حاضر به این نتیجه رسیده است که الگوی مدیریت درست همراه با جامعه بومی به ویژه روستاها قادر است با بهره‌برداری سازمان یافته به کمک رویکردهای علمی، آگاهانه و احداث زیرساخت‌های گردشگری نه چندان

نام پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
			پرهزینه توسعه پایدار روستاها و نواحی را به ویژه در زمینه اشتغال زایی و تثبیت جمعیت روستایی به ارمغان آورد.
خزایی و همکاران	۱۴۰۰	مدیریت محلی و نقش آن در توسعه زیست محیطی فضاهای دارای توان های اکوتوریسمی (مورد: دهستان برغان، شهرستان ساوجبلاغ)	نتایج بیانگر این است مدیریت محلی با کارکردهایی که دارد اگر وظایف خود را درستی انجام دهد می تواند باعث توسعه زیست محیطی روستاها شود. این نکته می تواند زمینه ساز جذب طبیعت گردهای آگاه و علاقمند به جاذبه های روستایی و محیط های طبیعی این فضاها با رعایت اصول زیست محیطی شود.
منشی زاده و همکاران	۱۳۹۳	دهبایرها و نقش آن در مدیریت توسعه گردشگری روستایی	پژوهش حاضر به این نتیجه رسیده است که در زمینه توانمندی مدیران محلی نیازمند ارائه شیوه های نوین و علمی مدیریتی و تدوین برنامه های هدف گذاری شده است که بتواند نواحی روستایی را به عنوان یک بازار هدف مهم برای گردشگران داخلی و خارجی مطرح نماید
سربرقی مقدم و همکاران	۱۳۹۲	نقش دهیاران در توسعه گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش طرقله)	نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون بیانگر تأثیر مثبت عملکرد دهیار بر توسعه گردشگری پایدار است. همچنین براساس تحلیل خوشه ای از بین ده روستای نمونه، روستای جاغرق بالاترین عملکرد دهیار و پایدارترین روستا از لحاظ توسعه گردشگری پایدار می باشد.
سقای و جوانبخت قهفرخی	۱۳۹۱	تحلیلی بر عملکرد مدیریت روستایی در رابطه با گردشگری - با تاکید بر توسعه پایدار	به این نتیجه رسیده است که مدیریت روستایی پیونددهنده، مزیت نسبی مکان (روستا) و منابع موجود و امر توسعه و مدیریت گردشگری روستایی، می تواند با در نظر گرفتن سازگاری با محیط طبیعی و انسانی و جلوگیری از افت کیفیت آن عامل اساسی در دستیابی به گردشگری پایدار و اهداف مدنظر آن باشد.
قنبری	۱۳۸۷	گردشگری روستایی، رویکردی جدید در مدیریت روستایی کشور	به این نتیجه می رسد که گردشگری می تواند در زمینه حفظ و یا تجدید منابع طبیعی و محیط زیست روستاها آثار مثبت داشته باشد ولی اگر بدون برنامه و مدیریت صحیح و اصولی پیگیری شود، می تواند عامل آسیب رسان به مناطق روستایی و منابع آن باشد.
سید علی پور و همکاران	۱۳۸۹	مدیریت گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی	به این نتیجه می رسد که در توسعه گردشگری روستایی، بخش دولتی و بخش خصوصی و حتی مدیران محلی شوراهای اسلامی می توانند بر اساس موقعیت روستاها برنامه ها و طرح های مناسب را طراحی نمایند تا هم گردشگران به سیر و سیاحت بپردازند و از نظر اشتغال و درآمد زایی هم در روستاها موثر واقع شوند.
جوان و سقای	۱۳۸۳	نقش گردشگری روستایی در توسعه منطقه ای - با تاکید بر مدیریت روستایی	به این نتیجه می رسد که گردشگری روستایی اهرم ایجاد تعداد زیادی از فعالیت های اقتصادی است، ولی در صورتی امکان پذیر است که با بهره گیری از مدیریت روستایی مطلوب و بهینه هدایت شود تا زمینه های شکل گیری گردشگری پایدار روستایی مهیا شود.
Weyland et al	۲۰۲۱	Can rural tourism stimulate biodiversity conservation and influence farmer's management decisions?	پژوهش حاضر به این نتیجه رسیده است که مدیریت محیط های گردشگری بهتر بوده است لذا مدیران تمایل بیشتری به حفظ محیط های دارای گردشگری روستایی دارند. به دلیل ارزش های ذاتی و سودمند به عنوان مهمترین منبع درآمد اقتصادی.
Urquía-Grande, et al.	۲۰۲۱	Balance with logic-measuring the performance and sustainable development efforts of an NPO in rural Ethiopia	پژوهش حاضر به این نتیجه رسیده است که پیشرفت در اندازه گیری عملکرد ممکن است به بهبود اقتصادی اجتماعی و وضعیت کشاورزی و تغذیه ای در منطقه کمک کند و علاوه بر این، تجزیه و تحلیل بهبود یافته از عملکرد سبب پایداری در منطقه روستایی می شود.

نام پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
Cunha et al	۲۰۲۰	Entrepreneurs in rural tourism: Do lifestyle motivations contribute to management practices that enhance sustainable entrepreneurial ecosystems	پژوهش حاضر به این نتیجه رسیده است که کارآفرینان گردشگری تنها با شیوه های مدیریت صحیح می توانند در کسب و کارهای گردشگری به موفقیت برسند. و استراتژی هایی چون مدیریت سرمایه گذاری در کشاورزی بیولوژیکی، مدیریت صحیح زیست محیطی، یا تنظیم چندگانه ارزش فرهنگ محلی در موفقیت کسب و کارهای گردشگری موثر می باشند.
Tulla et al	۲۰۲۰	The return on investment in social farming: a strategy for sustainable rural development in rural Catalonia	در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که تجزیه و تحلیل مدیریت پروژه ها و شرایطی که در آن انجام فعالیت توسعه روستایی می شود؛ ضروری است.
Wehrli, et al	۲۰۱۳	Challenges of sustainability management in tourism destinations	این مقاله به دنبال یک مدل مدیریت گردشگری پایدار برای مقاصد گردشگری مناسب در چهار مقصد گردشگری سوئیس است. در نتیجه روش روند سیستماتیک، نظارت ساده و مشارکت بر دیگر روش ها برتری دارد.
Vazquez de la Torre, et al	۲۰۱۲	The nature and characteristics of sustainable rural tourism.	این مقاله به تفکری بر گردشگری پایدار روستایی با تأکید بر ویژگی های اساسی آن است و به تجزیه و تحلیل مفاهیم مانند گردشگری و محیط زیست روستایی، بهبود برنامه ریزی و مدیریت گردشگری به طور کلی، و گردشگری روستایی در خاص می پردازد.
Duk-Byeong Park, Yoo-Shik Yoon	۲۰۱۱	Developing sustainable rural tourism evaluation indicators	این مطالعه به منظور تعیین شاخص های اندازه گیری توسعه گردشگری روستایی پایدار از طریق تکنیک دلفی و روش فرآیند تحلیل سلسله مراتبی است. در مجموعه ۳۳ شاخص توسعه گردشگری روستایی پایدار در چهار بعد انتخاب شده که می توان در مدیریت گردشگری روستایی مفید باشد.

منبع: نگارندگان با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۴۰۰

مروری بر پژوهش های انجام شده در زمینه مدیریت دهیاران بیانگر این است که نهاد دهیار از زمان تشکیل تا کنون دارای آثار مثبت اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در سطح روستا بوده است هرچند در این راه با چالش ها و مشکلات زیاد همراه هستند. از طرفی مطالعات انجام شده پیرامون نقش و عملکرد دهیاری ها در توسعه گردشگری بسیار محدود و ناچیز است. در هیچ یک از پژوهش های پیشین به فعالیت و عملکرد دهیاری ها از دیدگاه و منظر توسعه گردشگری توجه نشده است. از این رو پژوهش حاضر با نگاهی به تحقیقات پیشین سعی دارد با رویکردی جامع فعالیت ها و عملکرد دهیار ربا توجه به ابعاد اصلی توسعه گردشگری که همانا پایداری اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست محیطی است براساس نظر سنجی از روستاییان مورد ارزیابی و بررسی قرار می دهد.

مبانی نظری

مدیریت روستایی در واقع فرایند سازمان دهی، هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق شکل دادن به سازمان ها و نهادها است. این سازمان ها و نهادها وسائل تامین هدف های جامعه روستایی می باشند (رضوانی، ۱۳۸۳). هدف تمرکز روی مدیریت روستایی تعریف مقررات، رویه ها و فناوری ها است و اینها براساس مفاهیم ضمنی رابطه بین انسان ها و ماهیتی که هنجارها، ارزشها و روابط قدرت را که بر ساختارهای مدیریتی حاکم است شکل می دهند، اما عموماً از فرایند مذاکره بین بازیگران درگیر در پروژه توسعه حذف می گردند (Rist et al. 2007:24). بنابراین صاحب نظران توسعه

روستایی معتقدند که برای تحقق توانمندسازی جامعه روستایی به منظور افزایش توانایی تصمیم‌گیری مدیریت روستایی، باید از داخل جامعه محلی شروع کرد و عوامل بیرونی می‌توانند به شکل تسهیلگری ایفای نقش کنند (Castro-Arce and Vanclay,2020:45-54; Ataei et al.2020: 110). این مفهوم گسترده از مدیریت روستایی علاوه بر اینکه به مشکلات رسیدگی به امور مربوط به روستا را بیان می‌کند، چگونگی مواجهه مطلوب با روستا و مدیریت روستایی را برای کارشناسان و متخصصین در محورهای یاد شده آشکار می‌سازد (مهدوی، ۱۳۹۱: ۳). نقش مدیر توسعه روستایی را می‌توان به طور دقیق در فعالیتهای دوگانه آنها توصیف کرد: اولاً، هنگامی که آنها نوآوری‌هایی را پیشنهاد می‌دهند که تغییرات مناطق روستایی را افزایش می‌دهد. ثانیاً، هنگامی که آنها برای انجام نوآوری با گروه‌های اقدام محلی، نهادهای خودگردان و جوامع روستایی به منظور افزایش کارایی ساکنان روستایی و مدیریت شهروندی با یکدیگر همکاری می‌کنند. لذا با توجه به اهمیت وظایف مدیران توسعه روستایی در سطح محلی در جدول (۱) به بررسی وظایف خاص مدیران توسعه روستایی در سطح محلی پرداخته شده است.

جدول ۲. وظایف خاص مدیران توسعه روستایی محلی و مشاوران توسعه روستایی در سطح منطقه

وظایف خاص مدیران توسعه روستایی در سطح محلی
۱. تغییرات کمی و کیفی مدیریت روستایی شامل ساکنان محلی و موسسات
۲. مدیریت شبکه‌ها و سازمان‌های شبکه‌ای بازیگران توسعه روستایی
۳. برنامه ریزی و سازماندهی ارائه خدمات عمومی به ساکنان روستایی؛
۴. اداره اتحادیه اروپا و حمایت ملی از بازیگران توسعه روستایی؛
۵. وظایف خاص مدیران توسعه روستایی در سطح محلی
۶. سازماندهی دوره‌ها و سمینارهای آموزشی برای جوامع روستایی و متخصصان دولت محلی؛
۷. برای حل تعارضات اجتماعی در مناطق روستایی و انجام کارهای پیشگیرانه، برای تقویت احساس اجتماع و شهروندی؛
۸. کمک به کاهش فقر روستایی؛
۹. ترویج مشارکت اجتماعی و افزایش کارآفرینی در بین ساکنان روستایی؛
۱۰. آغاز ایجاد جوامع روستایی و سازمان‌های مشارکتی؛
۱۱. شروع و آماده‌سازی پروژه‌ها برای توسعه اقتصادی اجتماعی روستایی، اجرای نوآوری‌های اجتماعی؛
۱۲. برای ارزیابی سرزندگی مناطق روستایی - جمع‌آوری داده‌ها در مورد مناطق محلی منابع (اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، فرهنگی)، تجزیه و تحلیل و ارزیابی آنها، اجرای نظارت آنها؛
۱۳. برای اجرای نظرسنجی‌های نیازهای ساکنان، اطلاعات مربوط به مردم در مورد منطقه به جامعه و غیره.

Alam, 2009; Vaidyanathan, 2011; Vanthillo, 2012; Subrahmanyam, 2013, Zeho et al.2020 , Tomashuk,2017

جدول (۲) نقش چند منظوره مدیران توسعه روستایی محلی را آشکار می‌کند. این فهرست ارائه شده محدود نیست، اگرچه فعالیتهای اصلی مدیران توسعه روستایی را نشان می‌دهد. لازم به ذکر است که نقش این متخصصان بسته به فعال یا غیرفعال بودن آنها و وضعیت منطقه خاص روستایی متفاوت است (Maria Goea,2009: 23).

هنگام بحث در مورد نقش مدیران توسعه روستایی باید درک کرد که از آنها انتظار می رود به طور مداوم وضعیت مناطق روستایی را تجزیه و تحلیل کنند، همچنان با محققان و سیاست گذاران ملی تماس و مشورت کنند. علاوه بر این، آنها باید در تحقیقات تجربی شرکت کنند تا بتوانند به متخصصان دولت محلی، جوامع روستایی و گروه های مشارکت در مورد حوادث نامطلوب یا تغییر شرایط هشدار دهند. علاوه بر این، آنها باید به مبارزه با احساس عدم اعتماد کمک کنند و بتوانند مشکلات خاصی را که باید حل شوند شناسایی کنند. به طور خلاصه، نقش و وظایف مدیران توسعه روستایی باید جنبه های فعالیت ذیل را پوشش دهد که عبارتند از:

۱. کمک به افراد توسعه روستایی در تجزیه و تحلیل وضعیت فعلی و مطلوب آینده؛
  ۲. ارائه دانش بیشتر، کمک به ساماندهی دانش فعلی و درک ماهیت مشکلات و همچنین ارزیابی و بهبود مهارت های شکل گیری نظری و پذیرش راه حل های مختلف؛
  ۳. کمک به کسب دانش و مهارت های مناسب در رابطه با یافتن راه حل مشکلات و نتایج آنها؛
  ۴. افزایش انگیزه موضوعات توسعه روستایی در حین اجرای راه حل انتخاب شده.
  ۵. اگر مدیران توسعه روستایی می خواهند عملکردهای خود را پیاده کنند، در کار خود احساس ثبات کنند و با موفقیت رقابت کنند، باید دانش را به طور دائم ارتقا دهند و این دانش را در کار خود به کار گیرند.
- انباشت دانش در طول زندگی تبدیل به یک فرایند یادگیری می شود (Atchoarena, 2004: 214).

مثلا در برنامه ریزی کشور فرانسه نقش مدیریت در مناطق روستایی به عنوان یک مکانیسم احیای درون زا و بلند مدت روستایی با هدف حل عدم توازن توسعه سرزمینی ایجاد شده است. در کشور امریکا در دوره دهه ۱۹۶۰، نقش مدیران روستایی در استراتژی صنعتی شدن روستاها برای تشویق انتقال سرمایه به مناطق روستایی به عنوان وسیله ای برای ایجاد اشتغال، کاهش نرخ فقر و به طور کلی کاهش شرایط اقتصادی نسبتاً در مناطق روستایی ایالات متحده مطرح شد (Liu et al. 2020: 1924). در کره جنوبی برای حل عدم توازن بین توسعه صنعتی و کشاورزی و فرار از فقر روستایی، از مدیران صاحب دانش و فن استفاده کردند (Chen et al., 2006: 214, Zheng, 2006: 14, Piao, 2011: 11). همچنین از زمان اصلاح و گشایش در ۱۹۷۸ در چین، تغییرات قابل توجهی در مدیریت سیستم منطقه ای شهری-روستایی مانند رشد اقتصادی، حاکمیت روستایی، تغییر کاربری زمین، اصلاح سیستم زمین، گذار اجتماعی و فرهنگی رخ داده است (Liu, 2007: 73). بنابراین در این کشور مجموعه ای از سیاست ها یا استراتژی های تشدید کننده با وظایف سیاسی خاص برای ترویج مدیریت تحول روستایی وضع شد. از دیدگاه دیگر، مدیران محلی با جذب سرمایه گذاری در مناطق روستایی در یک بازه زمانی ۳ تا ۱۵ سال می تواند به شکل گیری پایدار سرمایه منجر شده و به انتقال تکنولوژی و ایده های جدید که نتیجه آنها افزایش تولید، توسعه زیرساخت ها و صنایع محلی، بهره وری و ارتقای درآمد و کارآفرینی روستایی بیانجامد (Cramon Taubadel et al, 2009: 142). در کشور انگلیس مدیران با افزایش درآمدهای مالیاتی و تزریق آن به مناطق روستایی برای افزایش سرمایه گذاری استفاده می کنند این نوع مالیات ها بیشتر بر مراکز و بنگاه هایی اعمال می شد که توان تجاری و یا تولیدی بیشتری دارند (ایمانی جاجرمی و نوایی، ۱۳۹۳: ۲۵). دهیاری ها می

توان با بهره‌گیری از روش‌های جدید تأمین مالی برای اجرای طرح‌های توسعه‌ای و اقتصادی در روستا و بهره‌گیری از ظرفیت سرمایه‌گذاران و بخش خصوصی زمینه درآمذایی و فعالیت‌های اقتصادی و اشتغالزایی در مناطق روستایی را فراهم کنند. که این سبب جذب و توسعه گردشگری روستایی می‌شود.

گردشگری روستایی

امروزه گردشگری تقریباً در هر منطقه از کره زمین به عنوان یک صنعت مهم محسوب می‌گردد به شکلی که مدت‌ها به عنوان یک ابزار قدرتمند برای توسعه، ترغیب رشد اقتصادی، افزایش تبادل خارجی، سرمایه‌گذاری در بخش‌های کوچک و اشتغال محلی شناخته شده‌است (Patterson et al, 2008: 408). در سال‌های اخیر نیز به عنوان یک فعالیت چند بعدی و چند وجهی زندگی بسیاری از افراد را تحت تاثیر قرار داده است (Kurniawana et al. 2019: 137). به طوریکه اغلب از آن به عنوان فرصتی برای ترویج توسعه اقتصادی و اجتماعی در نظر می‌گیرند (Lacitignola et al., 192: 2007). ارزش و اهمیت صنعت گردشگری امروزه تا آن جای است که سازمان جهانگردی از آن به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و پردرآمدترین صنعت دنیاست نام‌برده است (WTO, 2006). پس صنعتی است که توسعه آن نیازمند شناخت و آگاهی کافی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در هر منطقه است (Manhas et al, 2016).

برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و هماهنگ در زمینه گردشگری روستایی، مسئولیتی پیچیده است؛ چرا که تنوع در زمینه گردشگری روستایی زیاد است و از طرفی، به علت این که یک فعالیت غیررسمی و در عین حال اختیاری است، مدیریت و تحت نفوذ قرار دادن آن دشوار است (قبری، 1388: 142). گردشگری روستایی برای آن که بتواند به تعادلی پایدار میان جوامع محلی، حفظ محیط‌زیست همراه با ارتقاء سطح کیفیت زندگی دست یابد و فعالیت‌های گردشگری پایدار را شکل دهد، به یک سیستم مدیریتی قوی نیازمند است، مدیریتی که بتواند در زمینه بهره‌دهی گردشگری در نواحی روستایی با نگرش سیستمی و با تاکید بر توسعه پایدار شکل گیرد (جوان و سقایی، 1383: 119). بنابراین برای ایجاد موازنه و تعادل میان نیازهای جوامع محلی روستایی، گردشگران و اهداف صنعت گردشگری، باید مدیریت به طور هماهنگ، مدبرانه و کارآمد به سیاست‌گذاری، تدوین قوانین، دستورالعمل‌ها و رهنمودها اقدام نماید (سید علی‌پور و دیگران، 1389: 9). در حال حاضر گردشگری نواحی روستایی در کشور علی‌رغم چندگانگی مدیریتی (میراث فرهنگی و گردشگری، بنیاد مسکن، دفاتر امور روستایی و...) فاقد مدیریت منسجم بوده و تجربه نشان داده موفق‌ترین مدیران در این زمینه مدیران محلی یا دهیاران روستایی هستند. دهیاری به عنوان نهاد متولی اداره امور روستا و تحقق بخش توسعه پایدار روستایی دارای وظایف متعدد و گسترده‌ای می‌باشد.

دهیاری‌ها و گردشگری روستایی

از آنجا که سازمان میراث فرهنگی و گردشگری متولی بخش گردشگری است ولی با توجه به این‌که دهیاری‌ها مدیریت محلی در سطح روستا را عهده‌دار می‌باشند، از طرف دیگر سیاست عمومی دولت بر واگذاری فعالیت‌های تصدی‌گری بخش دولتی به بخش خصوصی و نهادهای عمومی غیردولتی است و با عنایت به قوانین و مقررات وضع شده در زمینه شورای اسلامی روستایی و دهیاری‌ها که در آن‌ها وظایف و اختیاراتی برای این نهادها مشخص گردیده

است، لذا آن‌ها می‌توانند نقش اصلی در توسعه گردشگری روستایی ایفا نمایند. برخی از مهم‌ترین قوانین و مقررات مرتبط با وظایف و اختیارات دهیاری‌ها در زمینه گردشگری به شرح زیر می‌باشند:

۱. در بند (ج) ماده (۶۱) قانون برنامه چهارم توسعه، اجرای برنامه مدیریت پسماندهای کشور توسط شهرداری‌ها، بخشداری‌ها و دهیاری‌ها با روش‌های فنی، زیست محیطی و بهداشتی پیش بینی شده است.
  ۲. در بند (ج) ماده (۱۵۶) برنامه سوم (که توسط ماده ۱۰۵ قانون برنامه چهارم تنفیذ گردیده است) همکاری در حفاظت از ابنیه و آثار تاریخی و فرهنگی و بافت‌ها و محوطه‌های فرهنگی و تاریخی و ممانعت از تغییر کاربری آن‌ها جزء وظایف شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها آمده است.
  ۳. در بند (۸) ماده (۶۹) قانون وظایف و تشکیلات شوراهای اسلامی و بند (۷) ماده (۱۰) اساسنامه دهیاری‌ها، همکاری مؤثر با مسئولان ذی‌ربط در جهت حفظ و نگهداری منابع طبیعی واقع در محدوده و حریم روستا جزء وظایف دهیار عنوان شده است.
  ۴. در بند (۸) ماده (۱۰) اساسنامه دهیاری‌ها نیز تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج، توسعه و بازاریابی محصولات دامی و کشاورزی از جمله وظایف دهیار آمده است.
  ۵. براساس بند (۳۲) ماده (۱۰) اساسنامه مذکور تشریک مساعی با سازمان میراث فرهنگی در حفظ بناها و آثار باستانی روستا نیز جزء وظایف و اختیارات دهیاری‌ها است.
  ۶. همچنین آئین نامه اجرایی ماده (۱۵۶) تنفیذی قانون برنامه سوم توسعه (موضوع ماده ۱۰۵ قانون برنامه چهارم توسعه) مصوب ۸/۵/۸۴ هیأت وزیران، وظایف مختلفی از جمله مطالعه و شناخت و بررسی مشکلات، نیازها و توانمندی‌های روستاها در زمینه میراث فرهنگی، مساعدت و همکاری در جهت حفظ، نگهداری و تعیین حریم بافت تاریخی، آثار و ابنیه تاریخی و گلزار شهدا، مساعدت و مشارکت در زیباسازی و ایمنی فضاهای فرهنگی، بافت‌ها و آثار تاریخی، بقاع متبرکه، آرامگاه مشاهیر، مساجد و ...، حمایت از تشکیل و توسعه‌ای فعالیت انجمن‌های میراث فرهنگی، انجمن‌های هنری، فرهنگی، انجمن دوستداران میراث فرهنگی، حمایت از صاحبان مشاغل سنتی و بومی، جلوگیری از تخریب و سرقت و سایر جرائم علیه میراث فرهنگی و ... بر عهده شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها گذارده است.
- علاوه بر این چنان که در بند (ب) ماده (۱۳۷) قانون برنامه چهارم پیش بینی شده است وظایف تصدی‌گری دولت در امور توسعه و عمران روستایی با تصویب هیأت وزیران همراه با منابع مالی ذی‌ربط به دهیاری‌ها واگذار می‌شود. این امر گام مهمی در تقویت این نهاد عمومی غیردولتی محسوب می‌شود (www.agroparsco.com). در این راستا، براساس توافقات به عمل آمده با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دهیاران می‌توانند برای روستاهای که جاذبه‌های خاص گردشگری و طبیعت‌گردی دارند، طرح‌هایی را تهیه کنند و همچنین براساس تفاهم‌نامه‌ای که با وزارت کشور منعقدشده، دهیاران روستاها موظف به ارائه خدمات به گردشگران هستند (رضوانی؛ ۱۳۸۷: ۳۵۵).

روشن‌شناسی و معرفی منطقه مورد مطالعه

هدف تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. برای جمع آوری اطلاعات لازم از دو روش اسنادی و میدانی (ابزار پرسشنامه) استفاده شده است. بنابراین در این تحقیق جهت پاسخگویی به سوال تحقیق و واقعیت‌ها، اطلاعات و داده‌ها از منطقه مورد مطالعه جمع‌آوری گردیده است. در تحقیق حاضر با توجه به پرسش‌های مطرح شده و در راستای پاسخگویی علمی به سوال پژوهش، به تبیین چگونگی بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن پرداخته شده است. بر اساس چارچوب نظری، ۱۲ شاخص برای توسعه گردشگری در سه بعد (کاهش بیکاری و توسعه اشتغال، تلاش به منظور افزایش در آمد و تشویق به سرمایه‌گذاری) به شرح جدول ۲ برای بررسی عملکرد دهیاران منطقه مورد مطالعه در قالب طیف لیکرت، کمی گردید بنابراین با توجه به مطالعات انجام شده در زمینه عملکرد دهیاران شاخص‌های تحقیق به شرح جدول (۳) می‌باشد.

جدول ۳: شاخص‌های عملکرد دهیاران در جهت توسعه گردشگری

متغیر	شاخص
کاهش بیکاری و توسعه اشتغال	ایجاد بازارهای هفتگی و محلی در روستا
	آموزش روستاییان در جهت افزایش مهارت‌های شغلی گردشگری
	معرفی جاذبه‌های گردشگری روستا
تلاش به منظور افزایش در آمد	ایجاد اشتغال از طریق گسترش فعالیت‌های مانند صنایع دستی و گردشگری
	معرفی و عرضه تولیدات روستا به گردشگران
	افزایش بهره‌وری و سوددهی از طریق گردشگری
	همکاری با دستگاه‌های ذیربط جهت توسعه خدمات مورد نیاز فعالیت‌های اقتصادی
تشویق به سرمایه‌گذاری	حمایت و کنترل قیمت تولیدات روستایی
	ارتباط مستقیم و بدون واسطه دهیاری با فعالان اقتصادی روستا
	تسهیل در بررسی و صدور پروانه‌های کسب و کار
	جذب سرمایه برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنایع دستی و گردشگری
	جذب حمایت‌های مالی بانک‌ها و سازمان‌های ذیربط

مأخذ: یافته‌های محقق در پیشینه، ۱۴۰۰

در ادامه به بررسی میزان آلفای کرونباخ در هر یک از ابعاد تحقیق پرداخته شده است با توجه به آنچه که در جدول (۴) قابل مشاهده می‌باشد سوالات پژوهش از قابلیت و پایایی مناسب برخوردار می‌باشند.

جدول ۴: میزان آلفای کرونباخ در متغیرهای پژوهش

متغیر	آلفای کرونباخ
کاهش بیکاری و توسعه اشتغال	۰,۹۵
تلاش به منظور افزایش در آمد	۰,۹۶
تشویق به سرمایه‌گذاری	۰,۹۴

مأخذ: یافته‌های محقق در پیشینه، ۱۴۰۰

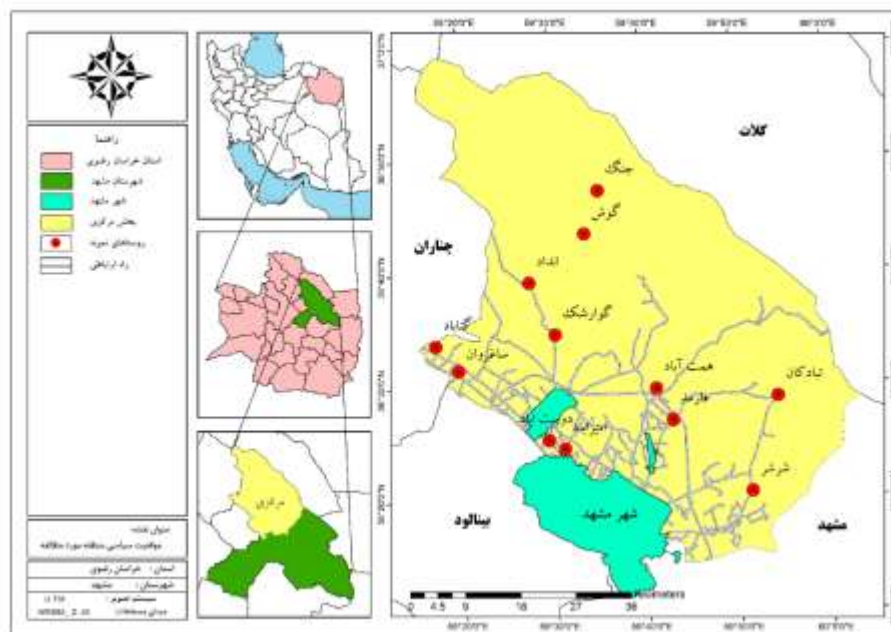
جهت عملیاتی‌سازی مطالعه، بخش مرکزی شهرستان مشهد به‌عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب گردید (شکل ۱) زیرا این بخش به علت ضعف مدیریت و عقب ماندگی روستاها شاهد افزایش مهاجرت در منطقه می‌باشد، همچنین به

دلیل قرار گرفتن شهر مشهد که قطب گردشگری شرق کشور می باشد و سالانه به طور میانگین حدود ۳۰ میلیون گردشگر ملی و بین المللی وارد آن می شود، در آن به عنوان یکی از مهمترین بخش های استان خراسان رضوی می باشد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه روستاهایی که دارای جمعیتی بالای ۱۰۰ نفر هستند، و روستاهای نمونه هم شامل روستاهایی است که دارای دهیاری می باشند. چرا که هدف پوهش حاضر بررسی عملکرد دهیاران در زمینه توسعه گردشگری در روستاهای بخش مرکزی شهر مشهد می باشد لذا در منطقه مورد نظر ۲۴۷ روستا وجود داشته که با توجه به آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سرشماری سال ۱۳۹۵، ۲۰۰ روستا دارای جمعیتی بالای ۱۰۰ نفر بوده که طبق جدول زیر و بر اساس انتخاب تصادفی، دو روستا در هر دهستان به منظور تحلیل فضایی بهتر عملکرد دهیاران در سطح بخش مرکزی شهرستان مشهد به عنوان روستاهای نمونه انتخاب گردیدند (جدول ۵). طبق سرشماری ۱۳۹۵ دوازده روستای منتخب دارای جمعیتی برابر با ۲۷۳۴۵ نفر بالغ بر ۷۸۸۶ خانوار می باشند. با توجه به اینکه خانوارها در روستاهای مورد مطالعه به عنوان جامعه آماری (۷۸۸۶ خانوار) می باشد، حجم نمونه با توجه به فرمول کوکران و با خطای ۰/۰۵ درصد معادل ۳۶۷ خانوار تعیین گردید که این افراد از میان افراد منطقه به طور تصادفی انتخاب شده اند (جدول ۳ و شکل ۲).

جدول ۵: روستاهای نمونه، حجم خانوار و تعداد نمونه در هر روستا (۱۳۹۵)

ردیف	دهستان	نام روستا	جمعیت	تعداد خانوار	سال تاسیس دهیاری	حجم نمونه براساس خانوار
۱	طوس	دوست آباد	۸۹۶۹	۲۵۷۶	۸۱/۶/۱۳	۱۲۰
۲		امیرآباد	۴۷۹۲	۱۳۱۶	۸۱/۳/۶	۶۱
۳	میان ولایت	ساغروان	۴۴۵۵	۱۱۷۵	۸۵/۵/۱۶	۵۵
۴		گناباد	۵۱۰	۱۷۲	۸۵/۵/۱۶	۱۰
۵	تبادکان	همت آباد	۱۶۲۱	۴۷۷	۸۱/۶/۱۳	۲۲
۶		فارمد	۲۸۰۹	۸۵۶	۸۱/۶/۱۳	۴۰
۷	کنویست	تبادکان	۱۵۹۶	۵۰۸	۸۱/۶/۱۳	۲۴
۸		شرشر	۵۷۳	۱۷۷	۸۶/۵/۳	۸
۹	کارده	گوش	۲۴۷	۹۱	۸۱/۶/۱۳	۴
۱۰		جنگ	۱۵۳	۵۷	۸۵/۵/۱۶	۳
۱۱	درزآب	اندا	۵۷۷	۱۶۵	۸۵/۲/۱۶	۵
۱۲		گوارشک	۱۰۴۳	۳۱۶	۸۱/۳/۶	۱۵
۱۳		جمع	۲۷۳۴۵	۷۸۸۶		۳۶۷

مأخذ: مرکز آمار استانداری خراسان رضوی، ۱۳۹۵

شکل (۱): موقعیت روستاهای مورد مطالعه در بخش مرکزی و شهرستان مشهد در استان خراسان رضوی و کشور

منبع: نقشه پایه استانداری خراسان رضوی، ۱۳۹۵

پس از تعیین شدن نمونه‌ها، از طریق ابزار پرسشنامه محقق ساخته بر اساس شاخص‌ها، اقدام به جمع‌آوری داده‌ها به صورت میدانی گردیده است. قابل ذکر است که برای روایی شاخص‌ها از دو روش استفاده از پیشینه‌های مطالعاتی و همچنین پانل تخصصی متشکل از اساتید دانشگاهی و کارشناسان (۱۰ نفر) استفاده گردید. همچنین جهت ارزیابی پایایی داده‌ها از آزمون آلفای کرونباخ (مقدار آلفای کرونباخ ۰,۹۸ به دست آمده است) استفاده شد، نتایج، نشان پایا و قابل اعتماد بودن داده‌ها برای انجام تحقیق می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی (میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات و آزمون آنالیز واریانس) در نرم‌افزار SPSS و برای اولویت بندی روستاها از لحاظ عملکرد دهیاران، مدل Vikor (وزن دهی مورد استفاده در مدل Vikor مدل آنتروپی شانون می‌باشد) مورد استفاده قرار گرفته است و برای نمایش رتبه به دست آمده و تحلیل فضایی عملکرد دهیاران از نرم افزار GIS استفاده شده است. در ادامه با توجه به اهمیت مدل وایکور به تشریح مراحل مدل پرداخته شده است.

به منظور استفاده از تکنیک ویکور برای سنجش تفاوت مناطق روستاهای نمونه از نظر میان عملکرد دهیاران در زمینه توسعه گردشگری ابتدا ماتریس خام در سه بعد (کاهش بیکاری و توسعه اشتغال، تلاش به منظور افزایش در آمد و تشویق به سرمایه گذاری)، از میانگین داده های پرسشنامه ای در قالب ۱۲ نقطه روستایی و ۳ بعد تشکیل گردید سپس اقدام به نرمال سازی ماتریس از رابطه زیر استفاه شد:

$$f_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{j=1}^n x_{ij}^2}}$$

که در آن، x_{ij} مقدار اولیه و f_{ij} مقدار نرمال شده گزینه i ام و بعد j ام است. نتیجه داده‌های نرمال شده ماتریس نرمال است. در گام بعدی اقدام به تعیین بهترین و بدترین مقدار برای همه توابع معیارها گردید. بطوریکه اگر تابع معیار نشان-دهنده سود (مثبت) باشد، بهترین و بدترین مقادیر بر اساس رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$f_i^* = \max_j f_{ij} \quad , \quad f_i^- = \min_j f_{ij}$$

و اگر تابع معیار نشان‌دهنده هزینه (منفی) باشد، بهترین و بدترین مقادیر بر اساس رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$f_i^* = \min_j f_{ij} \quad , \quad f_i^- = \max_j f_{ij}$$

بدین ترتیب، می‌توان بهترین و بدترین مقادیر را برای معیارها مشخص کرد. در مرحله بعد اقدام به تعیین وزن برای هر کدام از شاخص‌ها گردید. زیرا برای بیان اهمیت نسبی شاخصها/معیارها، باید وزن نسبی آنها را تعیین کرد. بدین منظور، روش‌های گوناگون مانند ANP، FAHP، Linmap، آنتروپی شانون، بردار ویژه، توان رتبه ای وجود دارد، که متناسب با نیاز می‌توان از آنها استفاده کرد. در پژوهش حاضر، از روش آنتروپی برای تعیین وزن شاخص‌ها استفاده شده است.

تجمع آن بر اساس رابطه‌های زیر صورت می‌گیرد:

$$S_j = \sum_{i=1}^n \frac{w_i (f_{ij}^* - f_{ij})}{f_j^* - f_j^-}$$

$$R_j = \max_i [w_i (f_{ij}^* - f_{ij}) / (f_j^* - f_j^-)]$$

که در آن، S_j فاصله از گزینه i نسبت به راه حل ایده‌آل (ترکیب بهترین) و R_j فاصله گزینه i از راه حل ایده‌آل منفی (ترکیب بدترین) است. رتبه‌بندی عالی بر اساس S_j و رتبه‌بندی بد بر اساس مقادیر R_j انجام خواهد شد. به دیگر سخن، R_j و S_j به ترتیب، L_1 و L_1 از متره‌های L_p را نشان می‌دهند. در نهایت مقدار Q_i از طریق رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$Q_i = v \left[\frac{S_i - S^*}{S^- - S^*} \right] + (1 - v) \left[\frac{R_i - R^*}{R^- - R^*} \right]$$

که در آن:

$$S^* = \min_j S_j \quad , \quad S^- = \max_j S_j$$

$$R^* = \min_j R_j \quad , \quad R^- = \max_j R_j$$

و v وزن راهبرد (اکثریت معیارها) یا حداکثر مطلوبیت گروهی است. میزان فاصله از راه حل ایده‌آل مثبت $\frac{S_i - S^*}{S^- - S^*}$

گزینه i ام را نشان می‌دهد. به دیگر سخن، $\frac{R_i - R^*}{R^- - R^*}$ نشان‌دهنده فاصله از راه حل ایده‌آل منفی برای گزینه i ام است. در صورتی که $v > 0.5$ ، شاخص Q_i دارای حداکثر توافق و زمانی که $v < 0.5$ ، این شاخص نشان‌دهنده حداکثر نگرش منفی است. در کل، $v = 0.5$ به معنی توافق گروهی برابر است. بر اساس مقادیر Q_i گزینه‌ها که در مرحله ششم محاسبه شد،

می‌توان به رتبه‌بندی گزینه‌ها پرداخت. گزینه‌های دارای مقدار Qi بیشتر در اولویت بالاتر قرار می‌گیرند و مقادیر Qi کوچک‌تر به معنی رتبه پایین‌تر و مطلوب بودن آن گزینه است (حاجی نژاد، ۱۳۹۴: ۱۷۷-۱۸۵).

یافته‌های توصیفی

از بین ۳۶۷ پاسخگو در روستاهای مورد بررسی ۷۸/۵ درصد از افراد مرد و ۲۱/۵ زن هستند. اغلب افراد مورد بررسی دارای تحصیلات دیپلم و سیکل به ترتیب با ۲۷/۰ و ۳۳/۰ درصد بوده‌اند؛ و عمده پاسخگویان (۳۰ درصد) در گروه سنی ۳۰-۳۹ سال قرار دارند، همچنین ۱۳/۱ درصد بیکار، ۱۸/۳ درصد زارع، ۱۱/۷ درصد باغدار، ۱۲/۵ درصد دامدار، ۱۱/۴ درصد صنعتگر، ۲۲/۳ درصد دارای شغل کارمندی و خدماتی و ۱۰/۶ درصد دارای سایر شغل‌ها بوده‌اند. همچنین در ادامه به ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در شاخص‌های تحقیق پرداخته شده است و میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات در شاخص‌های تحقیق در جدول (۵) مشخص شده است. همانگونه که در جدول مشاهده می‌شود، از نظر مردم محلی، بیشترین عملکرد دهیاری‌ها در بعد کاهش بیکاری و توسعه اشتغال به شاخص «تلاش دهیاری برای ایجاد بازار هفتگی و محلی» با میانگین ۳,۱۳ تعلق دارد و کمترین عملکرد دهیاری‌ها به شاخص «عملکرد دهیاری برای معرفی جاذبه‌های گردشگری» با میانگین ۲,۵۶ مربوط است. ضریب تغییرات هم در شاخص «تلاش دهیاری برای ایجاد بازار هفتگی و محلی» کمتر بوده که نشان دهنده نظرات نزدیک‌تر پاسخگویان و میزان پراکندگی کمتر است.

از میان شاخص‌های بعد تلاش به منظور افزایش درآمد بیشترین عملکرد دهیاری‌ها در شاخص «همکاری دهیاری با دستگاه‌های ذریب‌جهت توسعه خدمات» با میانگین ۳,۲۹ و کمترین عملکرد دهیاری‌ها به شاخص «همکاری دهیاری با دستگاه‌های ذریب‌جهت حمایت و کنترل قیمت تولیدات» با میانگین ۲,۸۴ اختصاص دارد. ضریب تغییرات هم در شاخص «همکاری دهیاری با دستگاه‌های ذریب‌جهت توسعه خدمات» کمتر بوده که نشان دهنده نظرات نزدیک‌تر پاسخگویان و میزان پراکندگی کمتر است.

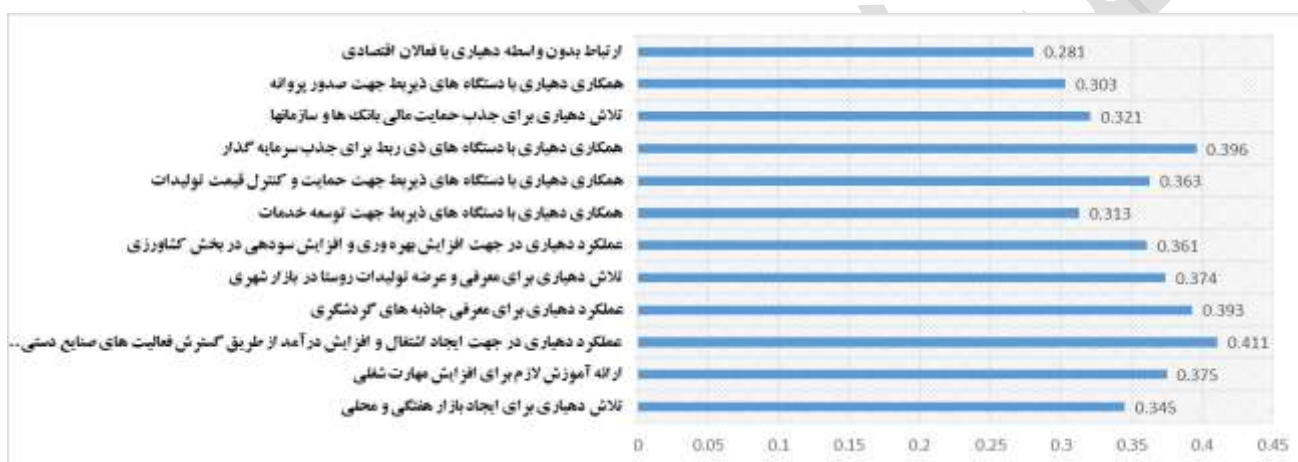
از میان شاخص‌های بعد تشویق به سرمایه‌گذاری بیشترین عملکرد دهیاری‌ها در شاخص «ارتباط بدون واسطه دهیاری با فعالان اقتصادی» با میانگین ۳,۲۹ و کمترین عملکرد دهیاری‌ها به شاخص «همکاری دهیاری با دستگاه‌های ذریب‌جهت جذب سرمایه‌گذار» با میانگین ۲,۸ اختصاص دارد. ضریب تغییرات هم در شاخص «ارتباط بدون واسطه دهیاری با فعالان اقتصادی» کمتر بوده که نشان دهنده نظرات نزدیک‌تر پاسخگویان و میزان پراکندگی کمتر است.

جدول ۶: میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات متغیرهای تحقیق

ابعاد تحقیق	شاخص‌های تحقیق	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
کاهش بیکاری و توسعه اشتغال	تلاش دهیاری برای ایجاد بازار هفتگی و محلی	۳,۱۳	۱,۰۷۹	۰,۳۴۵
	ارائه آموزش لازم برای افزایش مهارت شغلی	۲,۸۶	۱,۰۷۲	۰,۳۷۵
	عملکرد دهیاری در جهت ایجاد اشتغال و افزایش درآمد از طریق گسترش فعالیت‌های صنایع دستی و گردشگری	۲,۵۷	۱,۰۵۶	۰,۴۱۱
	عملکرد دهیاری برای معرفی جاذبه‌های گردشگری	۲,۵۶	۱,۰۰۶	۰,۳۹۳
تلاش به منظور	تلاش دهیاری برای معرفی و عرضه تولیدات روستا در بازار شهری	۲,۹۲	۱,۰۹۱	۰,۳۷۴

ابعاد تحقیق	شاخص های تحقیق	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
افزایش در آمد	عملکرد دهیاری در جهت افزایش بهره وری و افزایش سودهی در بخش کشاورزی	۲,۹۲	۱,۰۵۴	۰,۳۶۱
	همکاری دهیاری با دستگاه های ذیربط جهت توسعه خدمات	۳,۲۹	۱,۰۲۹	۰,۳۱۳
	همکاری دهیاری با دستگاه های ذیربط جهت حمایت و کنترل قیمت تولیدات	۲,۸۴	۱,۰۳۲	۰,۳۶۳
تشویق به سرمایه گذاری	همکاری دهیاری با دستگاه های ذی ربط برای جذب سرمایه گذار	۲,۸	۱,۱۱	۰,۳۹۶
	تلاش دهیاری برای جذب حمایت مالی بانک ها و سازمانها	۳,۱۱	۰,۹۹۸	۰,۳۲۱
	همکاری دهیاری با دستگاه های ذیربط جهت صدور پروانه	۳,۵۶	۱,۰۷۷	۰,۳۰۳
	ارتباط بدون واسطه دهیاری با فعالان اقتصادی	۳,۶۲	۱,۰۱۷	۰,۲۸۱

شکل (۲): مقدار ضریب تغییرات شاخص های تحقیق

بررسی تفاوت میانگین عملکرددهیاران در جهت توسعه گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

برای بررسی تفاوت میانگین عملکرددهیاران در جهت توسعه گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه با توجه به نرمال بودن ابعاد تحقیق و بیشتر از دوگروه بودن روستاهای مورد مطالعه از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه استفاده می شود. لذا بر طبق نتایج بدست آمده از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه در جدول (۷) نتایج نشان می دهد، سطح معناداری آزمون در این ابعاد از مطالعه کمتر از ۰,۰۵ به دست آمده است. بنابراین تفاوت میانگین عملکرددهیاران در جهت توسعه گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه مورد پذیرش قرار می گیرد.

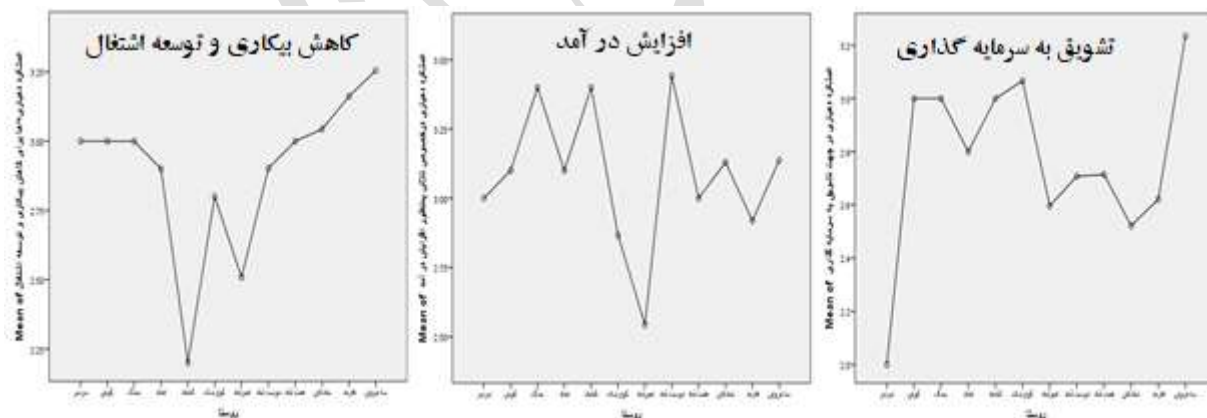
جدول ۷: مقایسه میانگین ابعاد تحقیق به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

میزان معناداری	TF شماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	جمع مربعات	شاخص	
					بین گروهی	عمکرد دهیاری ها برای کاهش بیکاری و توسعه اشتغال
۰,۰۳	۱,۹۹	۲,۱۵	۱۱	۲۳,۶۴	بین گروهی	عمکرد دهیاری ها برای کاهش بیکاری و توسعه اشتغال
		۱,۰۸	۳۵۵	۳۸۲,۷۵	درون گروهی	
			۳۶۶	۴۰۶,۳۸	مجموع	

شاخص	جمع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	میزان معناداری
عملکرد دهیاری در خصوص تلاش بمنظور افزایش در آمد	بین گروهی	۱۱	۳,۱۹	۳,۴۴	۰,۰۰
	درون گروهی	۳۵۵	۰,۹۳		
	مجموع	۳۶۶	۳۶۴,۸۶		
عملکرد دهیاری در جهت تشویق به سرمایه گذاری	بین گروهی	۱۱	۲,۲۱	۱,۸۶	۰,۰۴
	درون گروهی	۳۵۵	۱,۱۹		
	مجموع	۳۶۶	۴۴۵,۸۵		

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

در شکل (۳) نیز میانگین ابعاد عملکرد دهیاران در جهت توسعه گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه قابل مشاهده می باشد. لذا همانطور که در شکل مذکور می توان مشاهده نمود بیشترین میانگین بعد کاهش بیکاری و توسعه اشتغال به تفکیک روستاهای مورد مطالعه در روستای ساغروان و کمترین آن نیز در روستای گناباد مشاهده می شود. در بعد تلاش به منظور افزایش در آمد نیز بیشترین میانگین به تفکیک روستاهای مورد مطالعه در روستای دوست آباد و کمترین آن نیز در روستای امیرآباد مشاهده می شود و همچنین در بعد تشویق به سرمایه گذاری بیشترین میانگین به تفکیک روستاهای مورد مطالعه در روستای ساغروان و کمترین آن نیز در روستای شرشر مشاهده می شود. در عین حال نیز با توجه به اینکه انجام مقایسه های چندگانه (بررسی تفاوت بین میانگین های گروه های جفتی) در ارائه گزارش پژوهش توسط پژوهشگر و محقق اختیاری^۱ می باشد و همچنین به دلیل تعداد بالای گروه ها جدول خروجی آن بسیار طولانی می یابد ضرورتی برای ارائه گزارش آن نیست.

شکل ۳: میانگین ابعاد تحقیق به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

تحلیل فضایی عملکرد دهیاران در توسعه گردشگری منطقه مورد مطالعه

تحلیل فضایی عملکرد دهیاران در توسعه گردشگری منطقه مورد مطالعه از طریق مدل وایکور استفاده شده است. در جدول (۸) می توان ماتریس اولیه که شامل میانگین متغیرهای تحقیق و وزن هر یک از شاخص های مورد مطالعه را مشاهده نمود.

جدول ۸: میانگین ابعاد توسعه گردشگری به تفکیک روستا و وزن هر بعد

روستا	کاهش بیکاری و توسعه اشتغال	تلاش به منظور افزایش در آمد	تشویق به سرمایه گذاری
شرشر	۲,۸	۳,۱۸	۲,۵
گوش	۲,۸۵	۳,۳۵	۳
جنگ	۳	۳,۵۳	۳,۰۳
انداد	۲,۸۸	۳,۲۵	۲,۹۳
گناباد	۲,۶۸	۳,۵۸	۲,۹۸
گوارشک	۲,۷۵	۳,۳	۲,۹۵
امیرآباد	۲,۶۲	۳,۰۷	۲,۷۳
دوست آباد	۲,۷۷	۳,۳	۲,۸۳
همت آباد	۲,۸۱	۳,۰۶	۲,۷۹
تبادکان	۲,۹۹	۳,۱	۲,۸۶
فارمد	۲,۸۷	۳,۲۷	۲,۷۹
ساغروان	۲,۷۶	۳,۴۷	۳,۲۴
وزن	۰,۱۹	۰,۳۳	۰,۴۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

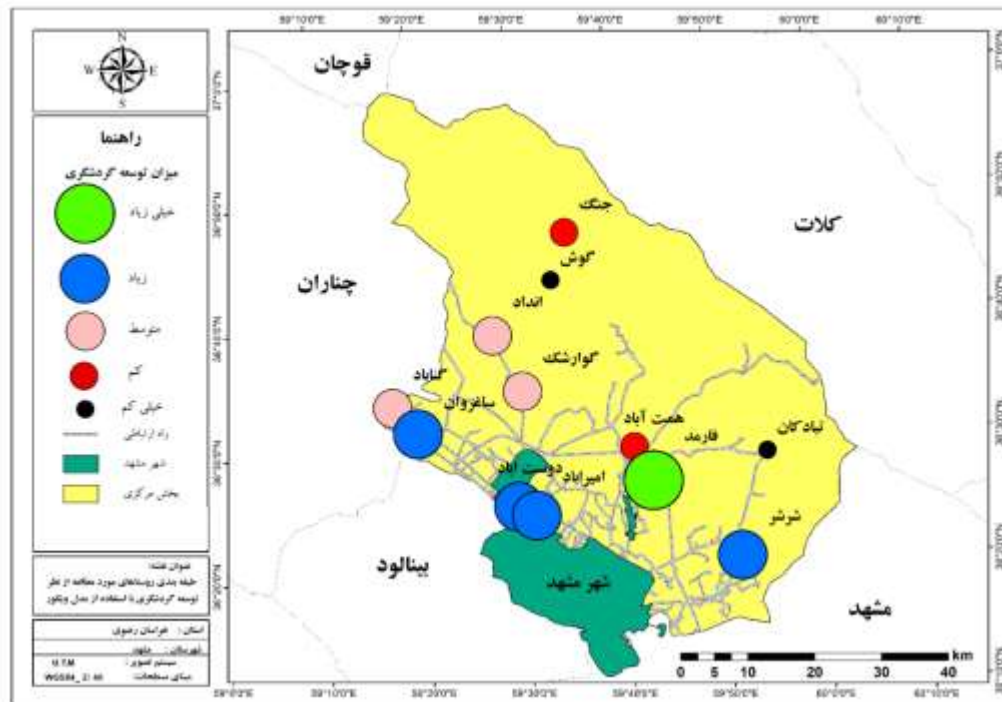
در مجموع، بعد از طی مراحل تحلیل ویکور نتایج این مدل به قرار جدول (۹) و شکل (۴) می باشد. با توجه به آنچه که در جدول مذکور قابل مشاهده است. کمترین امتیاز تحلیل ویکور در ابعاد توسعه گردشگری روستایی که ناشی از عملکرد دهیاران می باشد مربوط به دو روستای فارمد و امیرآباد به ترتیب با امتیاز ۰,۰۰۰ و ۰,۲۳۳ می باشد که در ردیف اول و دوم قرار می گیرند. و بیشترین امتیاز هم مربوط به دو روستای تبادکان و گوش به ترتیب با امتیاز ۰,۹۳۰ و ۰,۹۷۹ می باشد که در ردیف یازدهم و دوازدهم قرار می گیرند. شکل (۴) موقعیت فضایی روستاهای مورد مطالعه در پنج گروه در بخش مرکزی شهرستان مشهد را می توان مشاهده نمود.

جدول ۹: مجموع، ماکزیمم و امتیاز نهایی مدل ویکور

روستا	Sj	Rj	امتیاز نهایی Q	رتبه
شرشر	۰,۰۰۴۲	۰,۰۰۲۱	۰,۳۴۶	۵
گوش	۰,۰۰۸۹	۰,۰۰۰۴	۰,۹۷۹	۱۲
جنگ	۰,۰۰۴۸	۰,۰۰۳۴	۰,۶	۱۰
انداد	۰,۰۰۵۸	۰,۰۰۲۴	۰,۵۰۸	۷
گناباد	۰,۰۰۵۱	۰,۰۰۲۵	۰,۴۷۶	۶
گوارشک	۰,۰۰۵۴	۰,۰۰۲۶	۰,۵۱۳	۸
امیرآباد	۰,۰۰۳۸	۰,۰۰۱۶	۰,۲۳۳	۲
دوست آباد	۰,۰۰۴۳	۰,۰۰۱۷	۰,۲۹۱	۳
همت آباد	۰,۰۰۶۶	۰,۰۰۲۵	۰,۵۷۴	۹

رتبه	امتیاز نهایی Q	Rj	Sj	روستا
۱۱	۰,۹۳	۰,۰۰۴۱	۰,۰۰۷۸	تبادکان
۱	۰	۰,۰۰۱۲	۰,۰۰۱۴	فارمد
۴	۰,۳۳۶	۰,۰۰۲۵	۰,۰۰۰۳	ساغروان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۴- میزان امتیاز حاصل از تحلیل ویکور به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

منبع: نقشه پایه استانداری خراسان رضوی، ۱۳۹۵

نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهادها

دهیاری‌ها بعنوان متولیان امر مدیریت روستایی نقش مهمی در معرفی و شناساندن جامع و واقعی روستاها به کارآفرینان و سرمایه‌گذاران شهری دارند. آنها می‌توانند با تهیه لیستی از ظرفیت‌ها و جذابیت‌ها و محدودیت‌ها و تنگناها در معرفی روستاها به گردشگران نقش موثر به دنبال داشته باشند و با ایجاد بسترسازی و مشارکت با مردم محلی، زمینه جذب سرمایه‌گذاری در ظرفیت‌های توسعه گردشگری فراهم کنند، در عین حال نیز از مهم‌ترین ارکان توسعه گردشگری، مدیریت گردشگری است که نقشی مهم در هماهنگی فعالیت‌های توسعه گردشگری بر عهده دارد. گردشگری روستایی نیز به عنوان یک مجموعه اجتماعی و اقتصادی و زیست محیطی با ابعادی پیچیده و مرتبط با هم نیازمند مدیریتی توانا و آگاه به مسائل روستایی و گردشگری است. از این رو هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل عملکرد دهیاری‌ها در جهت توسعه گردشگری در بخش مرکزی شهرستان مشهد می‌باشد.

نتایج نشان می‌دهد از نظر مردم محلی، بیشترین عملکرد دهیاری‌ها در بعد کاهش بیکاری و توسعه اشتغال به شاخص «تلاش دهیاری برای ایجاد بازار هفتگی و محلی» با میانگین ۳,۱۳ تعلق دارد و کمترین عملکرد دهیاری‌ها به

شاخص «عملکرد دهیاری برای معرفی جاذبه های گردشگری» با میانگین ۲,۵۶ مربوط است. در عین حال نیز از میان شاخص های بعد تلاش به منظور افزایش در آمد بیشترین عملکرد دهیاری ها در شاخص «همکاری دهیاری با دستگاه های ذیربط جهت توسعه خدمات» با میانگین ۳,۲۹ و کمترین عملکرد دهیاری ها به شاخص «همکاری دهیاری با دستگاه های ذیربط جهت حمایت و کنترل قیمت تولیدات» با میانگین ۲,۸۴ اختصاص دارد. همچنین از میان شاخص های بعد تشویق به سرمایه گذاری بیشترین عملکرد دهیاری ها در شاخص «ارتباط بدون واسطه دهیاری با فعالان اقتصادی» با میانگین ۳,۲۹ و کمترین عملکرد دهیاری ها به شاخص «همکاری دهیاری با دستگاه های ذی ربط برای جذب سرمایه گذار» با میانگین ۲,۸ اختصاص دارد. نتایج آزمون آنالیز واریانس نیز نشان می دهد، تفاوت میانگین عملکرد دهیاران در جهت توسعه گردشگری به تفکیک روستاهای مورد مطالعه مورد پذیرش قرار می گیرد. در عین حال نیز با توجه به نتایج مدل ویکور، روستاهای فارمد، امیرآباد و دوست آباد جزء روستاهایی هستند که عملکرد دهیاران در آن ها به علت جاذبه های گردشگری، موقعیت جغرافیایی و نزدیک بودن شهر مشهد بهتر از سایر روستاهاست بنابراین، عوامل مذکور در روستاهای مورد مطالعه سبب شده است؛ که این روستاها و روستاهایی که دارای چنین شرایطی هستند دارای وضعیت بهتری نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه از نظر گردشگری داشته باشند اما در روستاهای چون تبادکان، گوش و جنگ به علت فاصله بیشتر از شهر مشهد و راه های اصلی سبب شده است که در زمینه عملکرد دهیاران در این روستاها و روستاهای مشابه عملکرد نسبتا نامناسب تری داشته باشند. در مجموع می توان گفت نتایج پژوهش حاضر با نتایج محققانی چون منشی زاده و همکاران (۱۳۹۳)، سقایی و جوانبخت قهفرخی (۱۳۹۱)، Wehrli, et al (۲۰۱۳)، Vazquez de la Torre, et al (۲۰۱۲) مطابقت دارد در مجموع با توجه به یافته های تحقیق پیشنهاد های زیر را می توان ارائه نمود: دهیاران سعی در ایجاد امکانات آموزشی و ایجاد اشتغال در بخش های دارای پتانسیل روستا نمایند همچنین با توجه به نتایج بررسی حاضر، عملکرد دهیاران در زمینه هایی چون معرفی و عرضه تولیدات روستا به گردشگری، ارائه آموزش لازم برای افزایش مهارت شغلی، افزایش بهره وری و افزایش سوددهی، برای معرفی جاذبه های گردشگری و ایجاد اشتغال و افزایش درآمد در سطح پایینی می باشد، لذا پیشنهاد می گردد که دهیاران در زمینه های گفته شده تلاش بیشتری داشته باشند و عملکرد خود را در تمام زمینه هم علی الخصوص موارد بیان شده بهتر نمایند. همچنین پیشنهاداتی چون بازنگری در وظایف دهیاری ها، تشکیل گروه های مختلف محلی، آموزش دهیاران بخصوص در راستای گردشگری، افزایش آگاهی اجتماعات روستایی و غیره پیشنهاد می گردد.

منابع

۱. ایمانی جاجرمی، ح. ، و نوابی، آ. (۱۳۹۳)، بررسی راه های دستیابی دهیاری به درآمد های پایدار براساس ظرفیت اجتماع محلی، مجله توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۲، صص ۲۳۳-۲۵۴.
۲. استعلاجی، ع. (۱۳۹۱)، بررسی الگوی مدیریت روستایی در ایران با تاکید بر مدیریت محلی و مشارکت دهیاری ها، انجمن جغرافیای ایران، سال دهم، شماره ۳۲، صص ۲۵۷-۲۳۹.
۳. بساک، س.، دین پرست، س. (۱۳۹۹)، بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه اقتصادی روستاهای هدف گردشگران، جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۳، شماره ۱، صص ۲۸۶-۲۷۰.

۴. صفری علی اکبری، م. ، کردوانی، پ. و مرادی، ف. (۱۳۹۳)، تعیین زمینه های سرمایه گذاری بخش خصوصی برای توسعه فعالیت های صنایع روستایی در نواحی روستایی شهرستان کرمانشاه، چشم انداز جغرافیا (مطالعات انسانی) ، سال ششم، شماره ۱۶، صص ۶۹-۵۲.
۵. اروجی، ح.، علیزاده، م.، ابیانه، و. و صفوی، س.ر. (۱۳۹۷)، تبیین و ارائه مدل ارزیابی اقتصاد گردشگری روستایی در ایران، مجله آمایش جغرافیا فضا، سال هشتم، شماره ۲۹، صص ۱۳۲-۱۰۷.
۶. احمدوند، م. (۱۳۹۳)، بررسی تاثیر دهیاری ها بر توسعه پایدار روستایی در شهرستان بویر احمد، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۷، شماره ۱۷، صص ۴۲-۲۳.
۷. نوری زمان آبادی، س.ه. و امینی فسخودی، ع. (۱۳۸۶)، سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی، مطالعه موردی: مناطق روستایی استان اصفهان، مجله علوم کشاورزی ایران، دوره ۳۸، شماره ۲، صص ۲۷۵-۲۶۳.
۸. مهدوی، د. (۱۳۹۱)، تدوین الگوی مطلوب مدیریت نوین توسعه روستایی در ایران، گاهنامه پژوهشی دانشگاه پیام نور چهار محل و بختیاری، شماره ششم، صص ۱۶-۱.
۹. عنابستانی، ع.ا.، محمدی، س.ع.، روستا، م.، صیادی آبگلی، م. و آوریده، ا. (۱۳۹۳)، نقش دهیاری ها در پایداری جمعیت سکونتگاه های روستایی، مطالعه موردی: بخش میمند فارس، مطالعه برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، شماره ۲۸، صص ۷۲-۵۹.
۱۰. استعلاجی، ع.، خانی، ع.، اللهقلی نژاد، م. (۱۳۹۰)، نقش دهیاری ها در توسعه روستایی، مجله دانشنامه (جغرافیا) دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، پیاپی ۸۲، صص ۲۲-۱۵.
۱۱. رستمی، شاه بختی، مظفری، ف.، رحیمی مقدم، ج. و ذوالفقاری، ا.ع. (۱۳۹۳)، ارزیابی عملکرد دهیار ها در توسعه روستایی، مطالعه موردی: دهیاری های شهرستان ایوان، استان ایلام، مجله مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۹، صص ۱۱۸-۱۰۳.
۱۲. رضوانی، م.ر. (۱۳۸۳)، مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، انتشارات دانشگاه تهران
۱۳. میرزایی، م. و شهیدی، ک. (۱۳۸۶)، بررسی عوامل موثر بر حضور زنان روستائی در فعالیت های آموزشی و ترویجی کشاورزی، مطالعه موردی: شهرستان های بافت و زرند استان کرمان، نشریه توسعه و بهره وری، سال دوم، شماره ۳ و ۴، بهار ۱۳۸۶، صص ۱۱-۱.
۱۴. سربرقی مقدم، ت.؛ بوزرجه مری، خ. و قاسمی، م. (۱۳۹۴)، ارزیابی عملکرد دهیاران در فرایند توسعه پایدار روستایی از دیدگاه روستائیان، مورد مطالعه، بخش طرقله شهرستان بینالود، مجله آمایش جغرافیا فضا، سال ششم، شماره نوزدهم، صص ۱۳۶-۱۱۹.
۱۵. ایمانی، ا. (۱۴۰۱)، الگوی مدیریتی در ژئوتوریسم؛ با تاکید بر کارآفرینی در نواحی روستایی (مورد: شهرستان محلات)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، دوره ۱۹، شماره ۲
۱۶. خزایی، ف.، مشکئی، ع و نجار زاده، م (۱۴۰۰)، مدیریت محلی و نقش آن در توسعه زیست محیطی فضاها دارای توان های اکوتوریسمی (مورد : دهستان برغان، شهرستان ساوجبلاغ، مجله علوم جغرافیایی (جغرافیای کاربردی)، دوره ۱۷ شماره ۳۷، صص ۱۶-۳۲

۱۷. جوان، ج. و سقایی، م. (۱۳۸۳) «نقش گردشگری روستایی در توسعه منطقه ای-باتاکید بر مدیریت روستایی»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، شماره دوم بهار و تابستان ۱۳۸۳
۱۸. سید علی پور خ... اقبالی، ن. ، بخشنده .ع. (۱۳۸۹) «مدیریت گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی»، نشریه پژوهشگر مدیریت، پاییز ۱۳۸۹، دوره ۷، شماره ۱۹، از صفحه ۵۲ تا صفحه ۶۹.
۱۹. قنبری ی. (۱۳۸۸)، «گردشگری روستایی، رویکردی جدید در مدیریت روستایی کشور»، پیک نور- علوم انسانی ، پاییز ۱۳۸۸، دوره ۷، شماره ۳ ویژه علوم اجتماعی، از صفحه ۱۴۲ تا صفحه ۱۵۱
۲۰. سقایی م. و جوانبخت قهفرخی، ز. (۱۳۹۱) «تحلیلی بر عملکرد مدیریت روستایی در رابطه با گردشگری -باتاکید بر توسعه پایدار»، همایش ملی توسعه وستایی، گیلان.
۲۱. منشی زاده، ر. و رحمانی فضلی، ع. و همایون پور، س.ه. و رسائی خورشیدی، ف. ۱۳۹۳، دهیارها و نقش آن در مدیریت توسعه گردشگری روستایی، کنفرانس بین المللی اقتصاد، حسابداری، مدیریت و علوم اجتماعی
۲۲. Ataei, P., Karimi, H., Ghadermarzi, H., & Norouzi, A. (2020). A conceptual model of entrepreneurial competencies and their impacts on rural youth's intention to launch SMEs. *Journal of Rural Studies*, 75, 185-195.
۲۳. Castro-Arce, K., & Vanclay, F. (2020). Transformative social innovation for sustainable rural development: An analytical framework to assist community-based initiatives. *Journal of Rural Studies*, 74, 45-54.
۲۴. Cosgrove, W. J., & Loucks, D. P. (2015). Water management: Current and future challenges and research directions. *Water Resources Research*, 51(6), 4823-4839.
۲۵. Rist, S., Chidambaranathan, M., Escobar, C., Wiesmann, U., & Zimmermann, A. (2007). Moving from sustainable management to sustainable governance of natural resources: The role of social learning processes in rural India, Bolivia and Mali. *Journal of rural studies*, 23(1), 23-37.
۲۶. Cramon-Taubadel S von, Anríquez G, Haen H de, Nivyeveskiy O. (2009), Investment in developing countries' food and agriculture: Assessing agricultural capital stocks and their impact on productivity. Expert Meeting on How to Feed the World in 2050. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
۲۷. Zeho, F. H., Prabowo, A., Estiningtyas, R. A., Mahadiansar, M., & Sentanu, I. G. E. P. S. (2020). Stakeholder collaboration to support accountability in village fund management and rural development. *Journal of Socioeconomics and Development*, 3(2), 89-100.
۲۸. Tomashuk, I. (2017). Problems and prospects of management of rural development. *Baltic Journal of Economic Studies*, 3(5), 214-220.
۲۹. Atkočiūnienė, V., Vazonienė, G., & Aleksandravičius, A. (2018). The role of rural development administrators in rural institutions. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 40(2), 143-154.
۳۰. Wassie, S. B. (2020). Natural resource degradation tendencies in Ethiopia: a review. *Environmental Systems Research*, 9(1), 1-29.
۳۱. Liu, Y., Zang, Y., & Yang, Y. (2020). China's rural revitalization and development: Theory, technology and management. *Journal of Geographical Sciences*, 30(12), 1923-1942.
۳۲. Chen Z J, Zhou B, Tang W D et al., 2006. The practice of new village movement in South Korea and its enlightenment to the construction of new countryside in China. *Agricultural Economic Problems*, (2): 150-155.
۳۳. Zheng W X, 2006. The achievements and lessons of new village movement in South Korea. *Agricultural Economic Problems*, 27(10): 74-78.
۳۴. Piao L Z, 2011. The overview of new village movement in South Korea. *Journal of Southwest University for Nationalities (Humanities and Social Sciences Edition)*, 32(4): 55-59.

٣٥. Liu Y S, 2007. Rural transformation development and new countryside construction in eastern coastal area of China. *Acta Geographica Sinica*, 62(6): 563–570.
٣٦. Tulla, A. F., Vera, A., Guirado, C., & Valdeperas, N. (2020). The return on investment in social farming: a strategy for sustainable rural development in rural Catalonia. *Sustainability*, 12(11), ٤٦٣٢.
٣٧. Atchoarena, D., Holmes, K. (2004). The Role of Agricultural Colleges and Universities in Rural Development and Lifelong Learning in Asia // *Asian Journal of Agriculture and Development*. Vol. 2. Nos. 1&2: 15–24.
٣٨. Maria Goea (Vlavian – Gurmeza), Mirela Hitruc (Stefănică). (2009). The Role of the Public Administration and the Rural Development. *EIRP Proceedings*. Vol 4: 110–113.
٣٩. Alam, G. M., Hoque, K. E., Khalifa, T. B., Siraj, S. B., Ghani Muhammad F. B. A. (2009). The role of agriculture education and training on agriculture economics and national development of Bangladesh // *African Journal of Agricultural Research*. Vol. 4 (12): 1334–1350.
٤٠. Vaidyanathan, S., Sundar, V. (2011). The Role of Public Sector Enterprises in Rural Development and Social Welfare // *International Journal of Managing Public Sector Information and Communication Technologies (IJMPICIT)*. Vol. 2, No. 1: 23–33. DOI: ١٠,٥١٢١/ijmpict.٢٠١١,٢١٠٣.
٤١. Subrahmanyam, C.V.V., Ravichandran, K. (2013). The Role of Universities in Rural Development // *IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM)*. Vol. 8. Issue 5: 23–27. – http://www.academia.edu/7373540/The_Role_of_Universities_in_Rural_Development [07 11 2017].
٤٢. Vanthillo, T., Verhetsel, A. (2012). Paradigm change in regional policy: towards smart specialisation? Lessons from Flanders (Belgium) // *Belgeo Revue belge de géographie* 1–2. – <http://belgeo.revues.org/7083>.
٤٣. Vazquez de la Torre, G. M.; Hidalgo, L. A.; Arjona Fuentes, J. M.(٢٠١٢) The nature and characteristics of sustainable rural tourism. *Rosa dos Ventos* 2012 Vol. 4 No. 4 pp. 556-574.
٤٤. Duk-Byeong Park, Yoo-Shik Yoon(2010) Developing sustainable rural tourism evaluation indicators. *International Journal of Tourism Research*. Volume 13, Issue 5, pages 401–415,
٤٥. Wehrli, R.; Weber, F.; Stettler, J.; Taufer, B. (2013) Challenges of sustainability management in tourism destinations. *TW Zeitschrift für Tourismuswissenschaft* 2013 Vol. 5 No. 1 pp. 41-55
٤٦. Kurniawana, F., Adriantoa, L., Bengenc, D.G. & Prasetyo, L.B. (2019), The social-ecological status of small islands: An evaluation of island tourism destination management in Indonesia, *Tourism Management Perspectives*, 31, pp. 136-144
٤٧. Lacitignola, D., Petrosillo, I., Cataldi, M. & Zurlini, G. (2007), Modelling socio-ecological tourism-based systems for sustainability, *Ecological Economics*, 206 , pp. 191-204
٤٨. Patterson, T.M., Niccolucci, V. & Marchettini, N. (2008), Adaptive environmental management of tourism in the Province of Siena, Italy using the ecological footprint, *Journal of Environmental Management*, 86 , pp. 407–418.
٤٩. Weyland, F., Colacci, P., Cardoni, A. & Estavillo, C. (2021), Can rural tourism stimulate biodiversity conservation and influence farmer's management decisions?, *Journal for Nature Conservation*, Volume 64, <https://doi.org/10.1016/j.jnc.2021.126071>
٥٠. Urquía-Grande, E., Lorain, M.A., IlmariRautiainen, A. & Cano-Montero, E.I. (), Balance with logic-measuring the performance and sustainable development efforts of an NPO in rural Ethiopia, *Evaluation and Program Planning*, Volume 87, <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2021.101944>.
٥١. Cunha, C., Kastenholz, E. & JoãoCarneiro, M. (2020), Entrepreneurs in rural tourism: Do lifestyle motivations contribute to management practices that enhance sustainable entrepreneurial

ecosystems?, Journal of Hospitality and Tourism Management, Volume 44, pp. 215-226,
<https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.06.007>

نسخه
پیش
انتشار